

Przedmowa

„Instrumenty finansowe” – termin, który stał się jednym z kluczowych we współczesnym prawie handlowym, przyjęty został jako tytułowe określenie IV tomu „Systemu Prawa Handlowego”. W serii „Prawo gospodarcze i handlowe”, będącej poprzednikiem tego „Systemu”, tom ten (wydany w 2004 r.) nosił klasyczny wręcz tytuł „Prawo papierów wartościowych”. Także w Systemie Prawa Prywatnego i jego kolejnych wydaniach tak zatytułowano odpowiedni tom. Trudno jednak dziś uznać, że określenie to w sposób adekwatny opisuje aktualną rzeczywistość rynku kapitałowego i jego normatywny kształt. Przecież rola tradycyjnych papierów wartościowych widocznie się zmniejszyła i obsługują one coraz to mniejszą jego część. Zwiększa się natomiast, i to w sposób niesłychanie dynamiczny, znaczenie zupełnie nowych instrumentów, niemających już postaci dokumentowej, które pozwalają intensyfikować stosunki handlowe w niespotykanym dotąd tempie, obejmując zarazem zupełnie nowe obszary relacji gospodarczych. Dowodem pokazującym skalę i kierunek zmian jest charakterystyczna ewolucja ustawodawstwa polskiego, która doprowadziła do przyjęcia zupełnie nowego pakietu ustaw, w których (zwłaszcza w ustawie o obrocie instrumentami finansowymi) wyraźnie zostało przesądzone, że tradycyjne papiery wartościowe traktowane są, a wręcz należą do szerszej kategorii pojęciowej instrumentów finansowych. Potwierdzają to też rozwiązania zawarte w unijnych aktach normatywnych, które w tej sferze prawa handlowego odgrywają kolosalną rolę. Dlatego w tomie tym prezentowana jest koncepcja szerokiego ujęcia tej problematyki, odpowiadającego współczesnym potrzebom obrotu, przy czym szczególna uwaga skoncentrowana jest właśnie na tych nowych, dotychczas jeszcze nie do końca doktrynalnie opracowanych, kategoriach instrumentów finansowych (czego dobrym przykładem są instrumenty związane z redukcją emisji zanieczyszczeń, popularnie zwane „zielonymi certyfikatami”).

Konstrukcja tego tomu odpowiada przyjętym założeniom koncepcyjnym. Część pierwsza, z natury wprowadzająca do dalszych rozważań i pokazująca ogólną charakterystykę oraz zakres omawianych zagadnień, składa się z trzech rozdziałów, z których pierwszy poświęcony jest wykazaniu zasadności wyodrębnienia spójnej wewnętrznie, posiadającej ugruntowaną aparaturę pojęciową, gałęzi prawa w ramach prawa handlowego – prawa instrumentów finansowych. W rozdziale drugim sformułowane zostały zasadnicze cele, jakim ma służyć regulacja prawna zawarta w tej gałęzi prawa, oraz opisany został system narzędzi skonstruowany do osiągnięcia tych celów. Wśród nich znajdują się, jako ich immanentny element, papiery wartościowe, których nowe, odpowiadające współczesnym potrzebom obrotu, ujęcie przedstawione jest w rozdziale trzecim.

W części drugiej przedstawione są poszczególne kategorie papierów wartościowych i instrumentów finansowych, przy czym w dziale pierwszym omówione zostały te, które określane są mianem dłużnych. Wśród nich wyróżnione zostały klasyczne papiery

wartościowe (weksle i czek, obligacje, listy zastawne czy bankowe i skarbowe papiery wartościowe), a także typowe, bezdokumentowe instrumenty finansowe, jakimi są jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne funduszy inwestycyjnych, czy jednostki rachunkowe otwartych funduszy emerytalnych. Dział drugi poświęcony został prawu akcyjnemu, czyli akcjom i warrantom subskrypcyjnym, zaś trzeci – towarowym papierem wartościowym, zarówno tym, które w dalszym ciągu odgrywają istotną rolę w obrocie handlowym (konosament), jak i tym, których w chwili obecnej polskie ustawodawstwo nie przewiduje (choć były znane polskiemu prawu i praktyce gospodarczej), ale występują w działalności gospodarczej innych państw (dowód składowy), a także nowym, bezdokumentowym towarowym instrumentem finansowym, za jakie należy uznać zbywalne instrumenty związane z redukcją emisji zanieczyszczeń. Rozdział ten kończy dział poświęcony bardzo intensywnie rozwijającej się kategorii instrumentów finansowych, jakimi są instrumenty pochodne.

Przedmiotem analizy naukowej w części trzeciej, najobszerniejszej, jest rynek instrumentów finansowych, czyli swoista dynamika stosunków z ich udziałem. Została ona skonstruowana przy uwzględnieniu trzech fundamentalnych, o ogromnej doniosłości tak teoretycznej, jak i praktycznej, pojęć z tego zakresu, którymi są „informacja”, „obróć” i „ochrona”. W dziale pierwszym uwaga skoncentrowana jest na treści i znaczeniu, jakie posiadają informacje przekazywane przez emitentów i inwestorów. Z kolei w dziale drugim mającym za przedmiot obrót tymi instrumentami omawiane są: 1) instrumenty finansowe jako przedmiot świadczenia w umowie sprzedaży, 2) podstawy sukcesji w obrocie zorganizowanym, 3) umowa sprzedaży tychże instrumentów oraz 4) obrót nimi w reżimie usług maklerskich. Wreszcie w dziale ostatnim przedstawiana jest problematyka ochrony inwestora na rynku tych instrumentów, na którą składa się ochrona przed nadużyciami, ochrona klienta na rynku usług inwestycyjnych oraz ochrona inwestora przed niewypłacalnością.

W ujęciu systemowym nie mogło zabraknąć dwóch szczególnych sfer, które dopełniają całości analizy jurystycznej problematyki instrumentów finansowych i ich obrotu. W części czwartej znalazły się zatem wywody poświęcone zabezpieczeniu wierzytelności na instrumentach finansowych, natomiast w części ostatniej przedstawiony został międzynarodowy obrót tymi instrumentami.

Skład zespołu autorskiego tego tomu jest wyrazem przyjęcia założenia o potrzebie uwzględnienia szerokiego, reprezentującego zarówno różne ośrodki akademickie kraju, jak i wyrażającego trwającą permanentnie sztafetę pokoleń kadry naukowej, spektrum twórców zaproszonych do napisania fragmentów tego dzieła, co właśnie w przypadku problematyki prezentowanej w tym tomie ma znaczenie szczególne. Dlatego w kilkunastoosobowej grupie autorów są przedstawiciele Warszawy, Poznania, Katowic, Torunia, Olsztyna i Krakowa, a wśród nich zarówno osoby o uznanej, potwierdzonej uzyskaniem tytułu profesora, pozycji naukowej, jak i reprezentanci średniego pokolenia ze stopniem doktora habilitowanego, a także młodszy naukowcy, którzy swymi osiągnięciami naukowymi, a zwłaszcza świetnymi rozprawami doktorskimi, zdobyli sobie uznanie środowiska naukowego.

Tak jak zwykle się czyni w tego typu publikacjach w końcowym fragmencie przedmowy nie może zabraknąć stwierdzenia, że wszystkie zamieszczone w tym tomie teksty są wyrazem własnych poglądów naukowych piszących je Autorów, a rolę redaktora naukowego było jedynie baczenie, by wszystkie one spełniały wymogi stawiane

opracowaniom systemowym i stanowiły różnorodną wewnątrznie, ale jednak w efekcie koherentną, całość. Na ile to się udało, oceni każdy z Czytelników tego tomu Systemu Prawa Handlowego.

Tom ten nie mógłby się ukazać, gdyby nie znakomite wsparcie logistyczne: organizacyjne i redakcyjne zapewnione przez Wydawcę, za które wszyscy autorzy składają wyrazy szczerego podziękowania.

Kraków, październik 2016 r.

Mirosław Stec